

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษามีความสำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ การศึกษาที่ดีจะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในอดีตกาลที่ผ่านมาการจัดการศึกษาของไทยแม้ว่าจะประสบผลสำเร็จอยู่บ้าง แต่ก็ยังมีปัญหาตรงที่ยังไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการตามความเป็นจริง ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในสังคมเท่าที่ควร ปัญหาใหญ่ของการศึกษาของประเทศไทยคือ การที่ไม่สามารถเตรียมคนไทยให้เผชิญกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ทำให้สังคมไทยอ่อนแอ ชัดแจ้ง ทำลายตัวเองและวิกฤตการณ์การศึกษาไทยจำเป็นต้องมีการปฏิรูป เพื่อให้การยกเครื่องทางปัญญา ปรับระบบโครงสร้าง และกระบวนการให้ถูกต้องเสียใหม่ ส่งผลถึงการปรับพฤติกรรมของบุคคลและองค์กร การเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดขึ้นซึ่งเราคาดหวังว่าจะนำไปสู่การศึกษาที่ดี สามารถจัดความยากจน สร้างทักษะชีวิตให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่น ชุมชนเข้มแข็ง อนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้บุคคลเรียนรู้และสังคมเรียนรู้ (ประเวศ วะสี, 2541)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ส่วนที่ 8 ว่าด้วยเรื่อง สิทธิเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาสาระการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง การประกอบอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างมีความสุข (กรมวิชาการ, 2545)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ รวมทั้งให้สถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในท้องถิ่น เรียนรู้สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจนให้มีความรักความผูกพัน และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

ในสังคม ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญในการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริม สนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดสัมฤทธิ์ผล บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549)

เพื่อให้สอดคล้องกับท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ปรากฏในหมวด 4 ว่าด้วยแนวทางในการจัดการศึกษามาตรา 24 กล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า “ให้สถานศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และการจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ” มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ มาตรา 29 ระบุไว้ว่า ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชน มีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา วิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน แนวทางการจัดการศึกษาปัจจุบันที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องปฏิบัติและยังสนับสนุนในเรื่องการนำแหล่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้ดี เนื่องจากแหล่งความรู้เป็นทรัพยากรของชุมชนที่มีคุณค่ายิ่ง จัดเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ซึ่งมีผลต่อจิตสำนึกของความรัก ความหวงแหน ความภูมิใจในท้องถิ่นของตน การจัดการศึกษาจึงควรมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นรวมทั้งแหล่งความรู้ต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงในชุมชนและสังคมของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2542)

การพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา จึงเป็นภาระของสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการตามกรอบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27 โดยมีหลักสูตรแกนกลางที่มีสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดและเป็นแนวทางให้สถานศึกษาจัดทำสาระการเรียนรู้หรือรายละเอียดของหลักสูตรเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการศึกษาต่อที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ได้แก่ สภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อพัฒนาให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ การศึกษาจะต้องได้รับการพัฒนาจากหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา การดำรงชีวิตของคนในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด สามารถปรับตัวกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมชุมชนของตน (รุ่ง แก้วแดง, 2543) ดังนั้น สาระสำคัญของบทบัญญัตินี้ โรงเรียนหรือสถานศึกษา จึงต้องดำเนินการพัฒนาหลักสูตรขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน โดยพิจารณาความเหมาะสมของสาระของหลักสูตรที่ผสมผสานระหว่างสาระการเรียนรู้หลัก มาตรฐานที่กำหนด สภาพท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนเวลาเรียนและเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนที่เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (ยุทธนา ปฐมวราชดิ, 2545 อ้างถึงใน พิชชยา อุทโท, 2546)

แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งเพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษิตตามอัธยาศัย ไม่ว่าจะเรียนรู้ในรูปแบบใด เรียนด้วยวิธีการใด การเรียนรู้สมควรเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เนื่องจากความรู้ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (เจ็จันท์ จงสถิตอยู่, 2547) การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายลักษณะ เช่น การเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน การเรียนรู้เป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงซึ่งเป็นแหล่งความรู้ในชุมชน และการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัว ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนสร้างและสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งผู้เรียนสามารถออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสนใจของตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า จะทำให้ความรู้หรือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและประทับอยู่ในความทรงจำของผู้เรียนตลอดไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่นำมาจัดกิจกรรมทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนง่ายขึ้นและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความรักความหวงแหนในท้องถิ่นของตน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้มี 4 ประเภท แหล่งความรู้ประเภทบุคคล สถานที่ วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรม (อังคณา ตุงคะสมิต และคณะ, 2545) การนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในการเรียนการสอนประกอบด้วย การเลือกประเภท วิธีสอนและการวัดและประเมินผล ดังนี้ การนำนักเรียนศึกษาค้นคว้าแหล่งความรู้ในชุมชน การนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน การนำนักเรียนไปสัมภาษณ์เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน การประสานวิทยากรให้ความรู้และการใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นประเภทของแหล่งเรียนรู้ วิธีสอนที่ใช้ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่ การศึกษาสำรวจสิ่งแวดล้อม การสัมภาษณ์เจ้าของ

ภูมิปัญญา การเชียววิทยาการ การสอนแบบโครงงาน การสอนแบบบูรณาการ การสร้างผังความคิด การระดมพลังสมอง ซึ่งผู้สอนต้องเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและบริบทของชุมชน ส่วนการวัดผลประเมินผลที่ใช้ได้แก่ การนำเสนอผลงาน การทดสอบความรู้ การจัดนิทรรศการ การตรวจผลงานและการประเมินแฟ้มสะสมผลงาน (พรทิพย์ สมเฉียงใต้, 2547)

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาประกอบไปด้วย ขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การกำหนดผังมโนทัศน์และกำหนดหน่วยการเรียนรู้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และเวลาเรียน การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ สื่อและเครื่องมือวัดผลประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปสู่ผู้เรียน (ลัดดา ศีลาน้อย, 2549) ในขั้นตอนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถกำหนดความเป็นท้องถิ่นในหลักสูตรได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสามารถกำหนดให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลคำแคน คือ น้ำตกห้วยเข เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญ มีความรักความภูมิใจ และหวงแหนท้องถิ่นของตน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งธรรมชาติของกลุ่มสาระนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมของคนและสิ่งแวดล้อม ที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน เน้นประสบการณ์ตรงให้กับผู้เรียน การใช้แหล่งความรู้จากชุมชนใดชุมชนหนึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติทางการศึกษาที่ส่งผลให้ผู้เรียน มีความรัก ความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง (ลัดดา ศีลาน้อย, 2545)

จากความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนดังกล่าวมา สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของโรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ ซึ่งเคยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในเนื้อหาหลักสูตรการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แต่ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและยังไม่ได้ได้รับการพัฒนา การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพราะมีเนื้อหาบางเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สนใจการเรียนในกลุ่มสาระนี้เท่าที่ควร ซึ่งพิจารณาได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ คือได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 73.25 (รายงานการจัดการศึกษาประจำปีโรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ, 2550) ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยได้นำสาระการเรียนรู้มาบูรณาการเนื้อหาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันเข้าด้วยกัน เป็นการบูรณาการเนื้อหาที่มีสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน สามารถ

จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้ ลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ยืดหยุ่นเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเชื่อมโยงความรู้สู่ประสบการณ์จริง สามารถสร้างองค์ความรู้และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้รู้จักการฝึกอ่าน ฝึกเขียน ฝึกเรียนรู้ รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของโรงเรียนในการบริหารจัดการพัฒนาสภาพแวดล้อม ด้วยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ส่งผลให้ผู้เรียนมีจิตสำนึก รักบ้านเกิด สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความรับผิดชอบ และมีคุณลักษณะที่ดีในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง เพราะในประเทศไทยยังมีทรัพยากรอยู่มาก แต่ยังขาดความรู้ความสามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ และบางอย่างก็ใช้จนหมดสิ้น หรือถูกทำลายจนเสื่อมคุณภาพ (นิลมณี พิทักษ์, 2544) จึงจำเป็นต้องพยายามให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องความเป็นท้องถิ่น หาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะภาวะโลกร้อนที่เกิดขึ้นในขณะนี้

จากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและให้สัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล เอกสาร บทความและงานวิจัยต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนนั้นโดยตรง การใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และการใช้ชุมชนเป็นห้องเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้เจริญงอกงามไปทุกๆด้าน (พนิจดา วีระชาติ, 2542) ดังนั้น น่าจะนำแหล่งเรียนรู้เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือได้ดี เนื่องจากว่ารอบ ๆ บริเวณโรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญมากมาย เช่น แหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ วัดป่าคำแคนเหนือ ถ้ำผาจันได หน่วยพิทักษ์ป่าโคกหลวง น้ำตกห้วยเข ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลคำแคน เป็นต้น ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ หมอยาแผนโบราณ กลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ ประเภทวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ บุญยอดน้ำ บุญคอนดาปู่ บุญเบิกบ้าน บุญสงกรานต์ บุญข้าวจี่ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงได้ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างหน่วยการเรียนรู้ที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ได้รับประสบการณ์ตรงจากชุมชนของตน การลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ด้วยตนเอง การศึกษาค้นคว้า สังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม ศึกษาเอกสารที่ จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ เกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีในชุมชนของตนและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา

2. คำถามการวิจัย

การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

3.1 พัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

3.2 ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 2 จำนวน 15 คน

4.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

4.2.1 หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

4.2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

4.3 ระยะเวลาในการวิจัย

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นและศึกษาผลของการใช้หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ทำการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552

4.4 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เป็นเนื้อหาในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข ซึ่งบูรณาการ 3 สาระ คือ สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น หมายถึง การวิเคราะห์หลักสูตรซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มาสร้างเป็นหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีขั้นตอนการพัฒนาและดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษา กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นและเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้วกำหนดชื่อหน่วยการเรียนรู้โดยใช้หัวข้อเรื่องเป็นหลัก เพื่อกำหนดขอบเขตของหน่วยการเรียนรู้ คือ ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีที่สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้

ขั้นที่ 3 กำหนดผังมโนทัศน์ เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นความเกี่ยวข้องในเนื้อหาสาระที่ใช้ในหัวข้อที่กำหนดไว้ และตั้งชื่อหน่วยย่อย

ขั้นที่ 4 กำหนดสาระการเรียนรู้ และกำหนดอัตราเวลาเรียนในหน่วยการเรียนรู้ โดยให้สัมพันธ์กับเนื้อหาสาระในกลุ่มย่อยที่จัดไว้

ขั้นที่ 5 ออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยกำหนดแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล จำนวนชั่วโมง

ขั้นที่ 6 เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นการนำหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นไปสู่ผู้เรียน เป็นการกำหนดขอบเขตกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

5.2 หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น หมายถึง หน่วยการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยเน้นความเป็นท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งบูรณาการ 3 สาระ คือ สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

5.3 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แหล่งวิชาการหรือแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นในเขตตำบล คำแคนประกอบด้วย สถานที่ บุคคล ภูมิปัญญา วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมหรือแนวความคิดที่ทำให้เกิดความรู้แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 2

5.4 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

โรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ จำนวน 12 แผน ใช้เวลาเรียน 25 ชั่วโมง ซึ่งมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) ขั้นนำเสนอ เป็นขั้นกระตุ้นความสนใจ เช่น เกม เพลง ข่าวเหตุการณ์ กรณีตัวอย่าง สื่ออื่น ๆ เช่น รูปภาพ สไลด์ เสนอให้นักเรียนดู พร้อมตั้งประเด็นปัญหาเพื่อวิเคราะห์ ตั้งจุดประสงค์การศึกษาและร่วมกันกำหนดแหล่งเรียนรู้
- 2) ขั้นวางแผน เป็นขั้นที่เตรียมการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ที่ร่วมกันสรุปได้ในขั้นนำเสนอ ซึ่งจะต้องมีการเตรียมการล่วงหน้า
- 3) ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นที่นักเรียนและครูปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ในขั้นวางแผน นักเรียนจะใช้แหล่งเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในขั้นนำเสนอ โดยครูจะเป็นผู้ดูแล แนะนำเมื่อมีปัญหา
- 4) ขั้นสรุปและประเมินผล เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น สรุปจากการนำเสนอผลงานของผู้เรียน การจัดนิทรรศการ การจัดป้ายนิเทศ สรุปขั้นตอนการทำงาน พิจารณาผลงานและจากแบบทดสอบ

5.5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนความสามารถในการเรียนรู้ เรื่อง ชุมชนคำแคนดินแดนน้ำตกห้วยเข โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ ซึ่งวัดได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยกำหนดเกณฑ์ คือนักเรียนร้อยละ 80 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ขึ้นไป

5.6 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบวัดผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน จำนวน 4 ข้อ ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความรักความหวงแหน และรู้คุณค่าของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและในท้องถิ่นของตน
- 6.2 โรงเรียนบ้านน้อยกลางคำแคนเหนือ มีหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นและแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นท้องถิ่น
- 6.3 ครูผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 6.4 เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน